

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת לך לך תש"פ¹

למה לא לקח אברהם לעצמו את רכוש סדום שזכה בו במלחמה

"נותן" אלא "לוקח". מלך סדום לא ירגיש שהוא זה שקיבל כבוד מאברהם, אלא להפך, אברהם קיבל ממני. "אני העשיתי את אברהם" (שם, כג). לכן לא הסכים אברהם לקבל ממנו מחוט ועד שרוך נעל. כי אברהם מוכן רק להיות נותן, ולא נוטל. [וכך באר גם הנצי"ב ב"העמק דבר" (בראשית יד, כג)].

חשבון מוטעה של אברהם אבינו בהחזרת הנפש למלך

סדום

והנה, עם כל המעלה של אברהם אבינו וקידוש השם שעשה במה שלא לקח כלום ממלך סדום, בכל זאת חז"ל השיגו ברוח קדשם, שהיתה לקב"ה טענה על אברהם אבינו בפרשה זו. מלך סדום מבקש ממנו "תן לי הנפש והרכש קח לך", ואברהם מסרב ואומר "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך". הוא לא רוצה לקחת שום דבר מהשלל, וזה בסדר גמור. אבל מה עם הנפשות? מלך סדום הרי אמר גם "תן לי הנפש", ועל זה אברהם לא מתוכח כלל! בזה הוא מסכים עם מלך סדום, שהנפשות שייכות לו. מוסרים לנו חז"ל, שאחת הסיבות לגזירת גלות מצרים היתה בגלל זה, בגלל שאברהם החזיר למלך סדום את הנפשות שהציל במלחמה (נדרים לב, א). אמנם מלך סדום ביקש זאת מאברהם, אבל אברהם לא היה צריך להסכים, שהרי עוד לפני המלחמה נאמר כבר ש"אנשי סדום רעים וחסדיים לה' מאד" (בראשית יג, יג), ואברהם ידע מזה. אם כך, היה צריך לקחת את הנפשות שהציל במלחמה לשיבה שלו וללמד אותם להיות בעלי חסד, ולא לשלוח אותם ל"שיבה" של פגע מלך סדום, ששם לומדים את ההפך הגמור.

אולי זו הסיבה לכך, שלפני שה' הופך את סדום, הוא אומר: "המקסה אני מאברהם אשר אני עשה"? (שם יח, יז) אמנם רש"י מסביר "שלא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו³ שלו הן" (רש"י שם), וא"כ לא מן הראוי להפכן בלי לומר לו דבר, וכן הרי "קראתי אותו אברהם - אב המון גוים - ואיך אשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי" (רש"י שם), אבל שבעים פנים לתורה, וא"כ אולי מותר לומר טעם נוסף למה רצה ה' לגלות לאברהם מה עומד לקרות בסדום. הוא רוצה להראות לאברהם את התוצאה מן הטעות שעשה. החזרת את האנשים למלך סדום - ראה מה גרמת. גרמת שאצטרך להמית אותם במיתה משונה. אם היית לוקח אותם לשיבה שלך, הם היו צדיקים, או לפחות לא היו רשעים כאלה, ולא היו מתים. אבל עכשיו - צריך להמיתם.

אולי זו הסיבה לכך שאברהם מתאמץ כל כך להתפלל עבורם. אולי יש חמישים צדיקים, אולי יש פחות, מנסה בכל דרך למנוע את הגזירה. הוא לא מצליח בזה, אבל יש כאן שיעור "מוסר" לאברהם אבינו, על כך שהחזיר את האנשים למלך סדום. כך על כל פנים לפי הדעה בגמרא, שלא נהג נכון כשהחזיר את הנפש למלך סדום. צריך להודיע לו על תוצאות המעשה שעשה, "למען אשר

ממי מסכים אברהם לקבל מתנות וממי לא?

לאחר שאברהם מנצח במלחמתו עם המלכים ומשחרר את אנשי סדום מן השבי, מציע לו מלך סדום: "תן לי הנפש והרכש קח לך" (בראשית יד, כא). אברהם מסרב לחלקה השני של ההצעה ואומר: "הרמתי ידי אל ה'... אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך" (שם, כב-כג). בפשטות נראה שאברהם לא רוצה לקחת מתנות ממלך סדום, כי אברהם הוא איש החסד. כל כולו חסד ונתינה לאחרים, ולכן הוא מתרחק מכל מעשה של נטילה לעצמו.

אלא שבשני מקומות אחרים מוצאים שאברהם כן מסכים לקבל מתנות. מפרעה מלך מצרים מקבל אברהם "צאן ופקר ונחמרים ועבדים ושפחות ואתנות וגמלים" (שם יב, טז), וכן מאבימלך מלך פלשתים מקבל אברהם "צאן ופקר ועבדים ושפחות" (שם כ, יד). למה מפרעה ומאבימלך מסכים אברהם לקבל מתנות, ומעפרון ומלך סדום הוא לא לוקח מתנות?

הפשט הפשוט הוא, שאצל פרעה ואבימלך, אברהם לא לוקח מתנות, אלא נותן. פרעה ואבימלך מכבדים את אברהם, ולכן הם אינם מרגישים שהם אלו שנותנים לאברהם מתנה, אלא דוקא אברהם הוא זה שנותן להם כבוד, בהסכמתו ליטול מהם את מתנתם. לכן נוטל מהם אברהם את מתנותיהם, כדי לכבדם².

הרי מצינו בהלכה, שנתנת מתנה לאדם חשוב, נחשבת כאילו קיבל גם הנותן הנאה, ולא רק נתן. הגמרא מביאה, שלמרות שבקדושי אשה צריך שהכסף ינתן מהאיש לאשה ולא להפך, ואם נתנה אשה לאיש מנה ואמרה לו 'הא לך מנה ואתקדש לך' אינה מקודשת, אבל אם היה המקבל אדם חשוב - הרי היא מקודשת, "דבהיה הנאה דקא מקבל מתנה מינה - גמרה ומקניא ליה נפשה" (קדושין ז, א). כלומר, במה שקיבל אותו אדם חשוב את מתנתה של האשה, קבלה גם האשה הנאה וכבוד, שאדם חשוב כזה הסכים לקבל ממנה מתנה, וא"כ בהנאה זו שקבלה האשה מן האיש יכולה האשה להתקדש לו [אם יאמר לה שמקדש אותה בזה (עי' "אבני מילואים" סי' כ"ז ס"ק י"ט, מחלוקת הראשונים מהי לשון הקדושין הנצרכת כאן)]. הרי שלקחה של אדם חשוב נחשבת כנתנה, לא כלקחה.

כך גם בעניננו. אברהם בודק תמיד, כיצד מחשיב אותו נותן המתנה. אצל אבימלך מלך פלשתים ופרעה מלך מצרים מרגיש אברהם שהוא נחשב אצלם לאיש חשוב, לכן הוא מוכן לקבל את מתנתם, כדי לעשות עמם חסד ולכבדם (כדרכו של אברהם תמיד לעשות חסד עם כל אדם). לעומת זה, מלך סדום לא מחשיב את אברהם יותר מדי. חז"ל אומרים (ב"ר מג, ה), "ויצא מלך סדום לקראתו - התחיל לקשקש לו בזנבו. אמר לו: מה אתה ירדת לכבשן האש ונצלת, אף אני ירדתי לחמר ונצלתי" [כפי שמביא רש"י, שניצל פנס (בראשית יד, ט)]. כלומר, גם אני צדיק כמוך, ואין ביני ובינך ולא כלום. אחר כך הראו לו מהשמים איזה מין צדיק הוא, אבל כרגע הוא חושב שהוא צדיק כמו אברהם. ממילא, אם יקח ממנו אברהם את המתנות שרצה לתת לו, לא יהיה אברהם

